

SOCIO AND GEOGRAPHICAL RESEARCHDOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-006-3-39>**ТРАНЗИТНО-ТРАНСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНУ****Хомич Л. В.**

*кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної та соціальної географії і туризму
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

Ігнатенко Є. В.

*заступник директора з дистанційного навчання
Рішельєвський ліцей
м. Одеса, Україна*

В сучасних умовах розвитку світового господарства України важливо ефективно використовувати транзитно-транспортний потенціал держави, що сприятиме подальшому процесу інтеграції України у світову економіку та збереженню позицій на світовому ринку послуг транзитних перевезень. Сучасні виклики та тенденції у розвитку світового господарства потребують більш повного вивчення напрямків використання транзитно-транспортного потенціалу окремих регіонів в сучасних транспортно-логістичних мережах, розвитку та розбудови транспортної інфраструктури у відповідності до сучасних потреб. Транспортна інфраструктура здатна суттєво впливати на процеси територіального розвитку, формувати опорні каркаси території. Комплексний підхід до вивчення тенденцій розвитку транспорту, транспортної інфраструктури, дозволяє глибше зрозуміти процеси територіальної організації суспільства.

Дослідженням окремих аспектів транспортного та транзитного потенціалу країн (регіонів) займалися Аблов А. С., Бутко М. П., Герасименко В. О., Кириченко Л. П., Ковальська Л. Л., Козлов В. С., Лифар В. В., Ларін О. Н., Малярчук І. І, Мініна О. В., Мяновський І. В., Новікова А. М., Пасічник А. М., Підгрушний Г. П., Пирожков С., Прейгер Д. К., Смірнов І. Г., Ткаченко Н. Ю., Фінагіна О. В., Чернега О. Б. та інші.

У науковій літературі традиційно часто зустрічаються окремо поняття «транспортний потенціал» та «транзитний потенціал» території, країни, регіону. Однак, на нашу думку, з метою акцентування уваги саме на оцінці транзитної складової у розвитку та функціонуванні транспортного комплексу території доцільніше використовувати саме термін «транзитно-транспортний потенціал».

Так, транзитно-транспортний потенціал території – це сучасні та потенційні можливості транспортного комплексу території забезпечувати транзитні вантажо та пасажиропотоки, які зумовлені сукупністю: переваг ЕГП та наявних просторових ресурсів території, організаційно-економічним та техніко-технологічним станом транспортної системи та обслуговуючої її супутньої транспортно-логістичної інфраструктури, які в комплексі здатні забезпечувати економічно ефективні, безпечні, безперебійні транзитні перевезення, через дану територію із наступною інтеграцією з транспортними системами сусідніх територій [1. с. 100].

На нашу думку, важливим завданням для суспільно-географічних досліджень є з'ясування впливу окремих чинників на рівень ефективного використання транзитно-транспортного потенціалу території, методів оцінки наявного, перспективного (прогнозного) і реально затребуваного транзитно-транспортного потенціалу території, окремих регіонів, країн.

Щодо сутності поняття «транзитно-транспортний потенціал», то важливою складовою даного терміну є термін «потенціал». У суспільно-географічних дослідженнях термін «потенціал» широко використовується для формування таких понять як: потенціал території, природно-ресурсний потенціал, економічний, інфраструктурний, транспортний, транзитний, соціальний, людський, демографічний, трудовий, інноваційний, інвестиційний, туристичний, рекреаційний потенціал та ін. В географічних дослідженнях використовується поняття «потенціал території». Зокрема, С.Ржехак і В.Тоушек наголошують, що «питання оцінки насиченості території різними явищами, пов'язаними з діяльністю суспільства, оптимізації внутрішніх і зовнішніх зв'язків у рамках просторових структур соціо-економічних явищ у зв'язку з комплексною оцінкою всіх джерел на території» є саме географічним вивченням потенціалу території [4, с. 23]. Визначення «потенціалу території» дає Шаблій О.І. (1998 р.), згідно якого «потенціал території» – це її природні та суспільні властивості, просторові й позиційні відношення [8, с. 151]. Ряд вчених, зокрема, Підгрушний Г.П., Нагірна В.П., Фашевський М.І. та ін. використовують термін «інтегральний потенціал території» [5].

У науковій літературі для оцінки транспортних чи транзитних функцій території, характеристики розвитку та функціонування транспортної інфраструктури і в цілому транспортного комплексу часто використовуються терміни «транспортний потенціал», «транзитний потенціал» окремої території, країни, регіону. У переважній більшості визначень «транспортний потенціал» розглядається як сукупність існуючих та потенційних кількісних та якісних характеристик транспортної інфраструктури чи транспортної системи [1, с. 99-100]. Зокрема, Фінагіна О. В. характеризує транспортний потенціал регіону як

«комплексне функціонування транспортної системи зі здатністю нарощування можливостей, що стимулює розвиток регіонального господарського комплексу» [6, с. 174-175]. Підгрушній Г. П. під транспортним потенціалом розуміє «потенційні можливості наявних та додатково створюваних об'єктів і засобів транспортної інфраструктури забезпечувати безперерйне та безпечне надання усіх видів транспортних послуг споживачам [5, с. 45]. Щодо визначення поняття «транзитний потенціал», то можна умовно виділити декілька підходів. До першої групи відносяться автори які розглядають транзитний потенціал як суто здатність транспортної системи, чи транспортної інфраструктури забезпечувати перевезення транзитних вантажів. Зокрема, таке визначення дано, зокрема, в роботах Новікової А.М. та ін. [2, с. 3]. До другої групи та третьої групи відносяться автори, які розглядають конкретно транзитний потенціал регіону чи країни, акцентуючи увагу на наявності територіальної складової в даному терміні. Це Бутко М. П. і Мініна О.В., Герасименко В.О., Пирожков С., Прейгер Д., Малярчук І., Ткаченко Н.Ю. Вони характеризують транзитний потенціал регіону як «сукупність просторових ресурсів регіону в цілому й транспорту, зокрема, що розглядаються як елементи єдиної системи, котра може забезпечити проходження територією потужних транзитних потоків, а взаємні зв'язки між елементами цієї системи зумовлюють синергетичний ефект і виступають як механізм забезпечення економічного зростання й територіального розвитку» [5, с. 87].

На нашу думку, транзитно-транспортний потенціал регіону формується на основі поєднання потенціалу території та транспортної інфраструктури. Потенціал території, який нами розглядається як основа транзитно-транспортного потенціалу території включає в себе такі основні складові як географічне положення та економіко-географічне положення території, розміри (площу), форму (конфігурацію), межі (кордони) території через які проходить транзит; природні умови, які впливають на формування склад та функціонування транспортної інфраструктури та ступінь освоеності території. Рівень фактичної реалізації транзитно-транспортного потенціалу визначається впливом комплексу внутрішніх і зовнішніх факторів, які формуються на певному етапі розвитку країни. Зовнішні фактори формуються у площині міжнародних геоекономічних та геополітичних процесів. Внутрішні фактори більшою мірою залежать від стану транспортної інфраструктури, від національної політики у сфері транспорту та транзиту. Загальна методологічна схема оцінки транзитно-транспортного потенціалу регіону/ країни передбачає аналіз таких основних складових як транспортна інфраструктура, потенціал території, а також динамічного співвідношення зовнішніх та внутрішніх факторів, які визначають конкретні умови реалізації транзитно – транспортного потенціалу в певний часовий період

[7, с. 202-204]. З огляду на це, доцільно виділяти наявний, перспективний (прогнозний) і реально затребуваний транзитно-транспортні потенціали. Враховуючи сутність поняття «транзитно-транспортний потенціал» регіону для його оцінки потрібно застосовувати сукупність якісних та кількісних показників та застосовувати сукупність методів які передбачають розрахунок, приміром, індексу транзитного потенціалу регіонів, коефіцієнту транзитності території, індексу комунікативності, показнику транзитоспроможності та ін., та методи математичного моделювання, а для оцінки зовнішніх та внутрішніх умов реалізації транзитно-транспортного потенціалу методи експертних оцінок. Однією з характеристик транзитно-транспортного потенціалу регіону є його величина, яка може визначатися сукупно як інтегральний показник потенційних транзитних можливостей території з урахуванням пропускної здатності її транспортної інфраструктури.

Література:

1. Ігнатенко Є. В., Хомич Л.В. Поняття «транзитно-транспортний потенціал»: його сутність та основні підходи щодо визначення його складових *Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки*. Том 18, Вип. 3 (18). Одеса, 2013. С. 96-102.
2. Новікова А.М. Методологічні основи розвитку транзитного потенціалу України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.07.04. *Національний авіаційний ун-т*. К. 2004. 19 с.
3. Проблеми реалізації транзитного потенціалу України у контексті розширення ЄС і формування ЄСП. / С. Пирожков та ін. *Економіка України*. 2005. № 3(520). С. 4–19.
4. Ржехак С., Тоушек В. Исследование социо-экономического потенциала территории (теоретические исходные пункты). *Sbornik prach*. 1984. № 4. S. 23-27.
5. Суспільно-географічні основи дослідження інтегрального потенціалу території: теоретико-методологічні підходи та досвід оцінки. / Г.П. Підгрушний та ін. *Укр. Геогр. журнал*. 2011. № 2. С. 42–49.
6. Фінагіна О. В., Козлов В.С. Складові транспортного потенціалу регіону. *Науковий журнал «Менеджер»*. *Вісник Дон.держ.ун-ту управ.* № 4 (54) Донецьк: Вид-во ДонДУУ, 2010. С. 174–179.
7. Хомич Л. В., Ігнатенко Є. В. Методологічні підходи щодо оцінки транзитно-транспортного потенціалу регіону. *The development of nature sciences: problems and solutions: Conference Proceedings*, April 27-28. 2018. Brno: Baltija Publishing. P. 200–204.
8. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії. Підручник. Львів: видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 444 с.